

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՈՒԹ ԵՒ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱ ՈՒՐԱԾ 13 ԴԵՍԵՄԲԵՐԻ 1857

ԹԻՒ 560

ԶՄԻՌՆԻԱ 13 ԴԵՍԵՄԲԵՐԻ

Եւրոպայի լուսավորութեան գլխաւոր նիւթը՝ առեւտրական գործադրութիւնն ու Հնդկաստանի խառնուրդն է։ Թէպէտեղ դրամական և առեւտրական արհեստներն առջի մեծ վտանգները անցան, այսու ամենայնիւ անոր պատճառով մնացած հետեւութիւնները օր ըստ օրէնքեան կեղծ են ամեն տեղ։ Անեկուծիւններ, և դրամական սաստիկ նեղութիւններ պակաս չեն վաճառաւոր քաղաքացիները։ Տանիւնդի Քոքէնհակ թագաւորանիստ քաղաքը, Շուէտի Սթոքհոլմ մայրաքաղաքը, և Համպուրի մէջ քանի մը խիստ երևելի վաճառատուներ սնանկացան։ Իսկ երկրորդ կարգի վաճառականաց առեւտրականները բազմաթիւ են։ Միւրիկ-Միւրիկ լրագիրը կրճատուցանէ թէ Ստոկհոլմի մէջ 61 սնանկութիւն պատահեց և նոյնմբեր ամսին մէջ։ Կառավարութիւնները և ազգային Գրաւանդները, որչափ որ կարելի է, կաշխատին և ամեն կերպ միջոցները՝ զորք կրկնեն ապառնի մեծագոյն գործադուլի վտանգ առաջը առնելու և ներկայ նեղութեանց օգնական ըլլալու համար։ սակայն յայտնի է որ մեծ բան չեն կրնար ընել։ Բանալի ժամանակի կարօտ է որ առեւտրական բարեկարգութիւնը նորոգուի և վտանգութիւնը վերստին հաստատուի վաճառականաց և սեղանաւորաց մէջ։

Հնդկաստանի գործող վրայք երեւելի նոր տուրքեր չունին։ Անգլիական զորքը օրըստօրէն յառաջ ելնալու և ապստամբները զսպելու վրայ են։ Ասկայն այս գործը, ինչպէս կրնայ իւրաքանչիւրք երեւակայել, դիւրին բան չէ։ Բանդի թշնամոյն ահալին բազմութեանը նկատմամբ՝ Անգլիացի զորքը ափ մը մարդիկ են։ Բայց և այնպէս վեհանաճական քաղաքները պատեւրազմելով և սոսկալի վիշտերով և տառապանաց համբերելով, իբրեւ ճշմարիտ դիւցազունք, կա-

րողեղան, անհաւատալի փառաւոր յաղթութիւններով, իրենց աշխարհակալութիւնը հաստատուն դադեցնելու հնդկաստանի մէջ։

Տարակցա չեայ թէ Անգլիոյ բարձրագոյն մէջ մանր վիշտաբանութիւններ և քննութիւններ պիտի ըլլան Հնդկաստանի ապստամբութեան պատճառաւ։ Բայց և լրագրութիւններէն սմանք կը հաստատեն թէ, Մեծին Բրիտանիոյ պաշտօնէից ժողովը միտք ունի առաջարկելու բարձրագոյն մէջ, որպէսզի Հնդկաստանի ընկերութեան ձեռքէն նոյն երկրին կառավարութիւնը առնուելով վեհափառ թագաւորին անմիջական կառավարութեանը յանձնուի։ Եթէ այս առաջարկութեան գործադրութիւնը մեծ գումարութեանց և արգելքներու պատահելու ըլլայ՝ ինչպէս որ կը պատահի, յայնժամ հաւանականաբար պաշտօնէից ժողովը բաւական պիտի համարի քանի մը գլխաւոր փոփոխութիւններ միայն ընելու հնդկաստանի աշխարհի կառավարութեանը։ Եթէ այնպէս հակառակորդներ ունի, քայքայ զօրաւոր պաշտպաններ և մեծատիւններ անձինք ևս կը գտնուին, որոնք պատրաստ են անոր քաղաքական ընթացքին ջատագոյնութիւնը ընելու։

Օրէնդրական խորհրդանոցը փետր 1858 ա. մին, անցեալ ամսոյ 16-28-ին բացուեցաւ ի Փարիզ սովորական հանդիսիւ։ Այս առթիւ յիշեալ խորհրդանոցին նախագահ Մոսկի կոմսը համառօտ ատենախօսութիւն մը արեւ. արուս առաջին մասը՝ որ հայրենասիրական պարծանք լեցուն է, հետեւեալն է։

«Պարոնայք, երջանիկ կը համարեմ զիս՝ դարձեալ ձեր մէջ գտնուելու համար, և պարծանք կըսեմ ինձ հրաշքաւոր ըլլալով վերստին ձեր ժողովոյն նախագահ ըլլալ, մանաւանդ եթէ վեհափառ կայսեր այս ընտրութիւնը ձեր հաւանութիւնն ալ ստանալու ըլլայ։ Եւ յիշեալ խորհրդանոցին մեծագոյն պատիւ կրնայ ըլլալ բաց ի-

պատուոյն դահերիցութեան անդիսի ժողովոյ մը, որ ազատաբար և խզի մոտք պիտի քննէ իւր երկրին օրէնքները և մանաւանդ երրորդ տեսակի Վարդիան է։

Կընչպէս որ ամենէն գեղեցիկ շէնքերուն տը՝ ժանիքը և աշտարակները քիչ մը աննցմէ հեռանալով աւելի տղէկ կը տեսնուի և կը մոտայի, նմանապէս Վարդիանէն հեռանալով՝ կրնայ մէկը ճիշտ դատողութիւնը թէ ինչ աստիճան միւս է անոր կացութիւնը դուրսերը, և այժմեան վեհապետը որ կը կառավարէ Վարդիանի հրաշալի մեծ զարմանք պատճառներ է ամենուն և սրբալի մեծ յարգ ստացեր է ամեն ազգաց առջև»։

Փարիզի մէջ Վենէն բերդին մէկ մասը յանկարծ փլուզւի։ 18 զինուորականք զոհ եղան այս անակնկալ ահալին գեղքին։ (Գոստափառ կայսրը անմիջապէս փութացաւ յիշեալ բերդը երթալու և ամեն հնարաւոր օգնութիւնները ի գործ դրաւ ի միջութեան թիւն այս գործողութեանէն փրկեալ անձանց։

Սարտենիոյ և Վեճիգայի սահմանադրական տէրութեանց մէջ ազգային երեսփոխանաց նոր ընտրութիւնները ընդցան, որոց մեծագոյն մասը ազատասիրական կուսակցութեանը կը պատկանէ։ Սարտենիոյ տէրութեան և թէ Վեճիգայի մէջ եկեղեցականները և իրենց պաշտպանները մեծ ընդդիմութիւն և ատարակ հակառակութիւն ցուցանին ապստամբականաց բարոյսերուն։

Բայց ջանքերն անօգուտ եղան։ Վարդապետ բարեմիտ անձինք շատ կը ցաւին յիշեալ ընտրութեանց կուսակցութեան այս անխնայ ընթացքին վրայ, որ թէպէտ տկար, բայց կրնայ խառնութիւններ յարուցանել և յառաջադիմութեան օգտիցը քիչ կամ շատ վնաս հասցնել։

Սպանիոյ վեհափառ թագաւորին արու զուակ մը ծնաւ, որուն անունը՝ ինչպէս նախասահմանեալ էր օրինքը, ինչպէս Սպանիոյ գրուեցաւ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԶԱՅՆՆԱՐ

ՕՒԵՒԵՆՔ

ԴԻՒՑԱԶԱՆՑ ՀԱՅՈՑ

Բերլին-ի Միջոց Վերդիանի Միջոց Օ. Գրաւանդ-ի խառնուրդ Միջոցարար և նշանակի Սպանի Ս. Միջոց։

Բազմութեանն 6 անգնէ կը քննարկուի։ Օրըստաց վէպս Հայաստանին տալ որդեւոյ։ Եթէ որ վեհ է ի Վիցն ազանց կաշան ձեռն թորութեան կալ ծննդն ու խնամապետ, թէնչ արդեօք յինչ յոր ջնարար ի վաստակ Վաքինեալք, չըքեղ տարան մըրցանակ։ Օ. Գրաւանդը անձինքը նոյնի պիտի անանք, կամ ուրանոր նախ կառուցան Օ. Թեանք։ Ի՛ զըստին ինձ աստանոր ի կարծոյ Պատմադարար երգէլ բանիւ չափածոյ։

Որ ծերունին Հայոց աշխարհի ըստաշու(ձ) Կախ իջափան ազգատոհմին տալ փոքու, ինչ և անձնեղն ժեր քաղաքան ի նախահայր, Չարազընոյն յաղթ չըսկային գրկահայր, Կրոնի նորոյ՝ նոր պետութեան ինքնիշխան Բազիւ հըզոր զըստկանեանց յաղթական։ Օրհնաժառանգ ծնունդ զարմին է առ Հայի, Յորմէ, մանկունք, և դուք զանուն ձեզ կալայք, Բազանձալին գործ Կըլցալինս արուութեան։

*) Չըքընձառն զոյս գրեալ է հեղինակն յամի 1859, միւս բնակիչն ի Հնդկուն։

(1) Եւ։

Օրհնակ զայս հին հաւատեմ մեզ մատեան։ Վաքիւնդան, ասէ, յեղից արեւու Բնդ գաղթարանց ի Սեւար եղե չու։ Եւ անդ և բէլ վեհ վեհ խառնուրդ անհեթեթ, ինքնապարտ հորեմ ապիւրով սերմէ ձեռն խորհուրդ ի միտ արկ խառնուրդ զգեղնակ Երկնաբազմէն հիմնել հաստել ամբարտակ։ Ղիւն անհանձար... Եւ Եւ տեմ յինչ սաստ, պատիւ զոր։

Չուք բնկալան խառնակրօնիցն՝ անդանոր։ Մըրիկ անէլ առ ի վերուստ փոթորեալ Բազմաբարձ չենն առ վայրին արկ տապալ։ Համարաբառ գրտաւ լեզուն անդ չըփնթ, Եւ ժիւն միւր միւսում Թըւէր անձանթ։ Վասն այն ըսկիւ աղինք քատան յայս կոյս յայն։ Տոհմ ի տոհմ տըրոհ կալաւ զիւր կայան, Յայնժամ և Հայի՝ որդեւոյք, Թոռամբք, ընդածնոք։

Եւ հարեւորք խըմեալ ոգովք յայլ ի ծոկ, Կոյթ լինէր գաղտ ի նախաշէն յայրաւատ, Եւ զբնականալ, անդ ինքնուրոյն կեալ ի դատ։ Սաստիկ ընդ այս սըրտեալ իւր լիցաւամբ ինքն անեմ բանս իբր առ զըմիտ ապրտամբ։ Օ. Գրաւանդ, ասէ, դաղտ յինչ չու տարադեմ։ Մըրձ արդեօք ամբառնայցես ինձ ընդդէմ։ Որ չարտուեստ չարամու հետ, այ գըմիւմ, Յեղեռն ի դոյն ընդդէմ զըրդեաց, չըփոմմ, Բազմ ընդդէմ զու զիւմ չառնը զըրութեան, Օ. Կարդ ընդ փոյթ զաշխարհ կալայ զամենայն։

(2) Գրտանու։

Եւրե, Եւրե, Բորովթ, Վազան, Բաքին, Բաքան և շուք ինձ հարկանեն, տան և ձոն։ Կու եր յիմոյ պըրծիս ձեռաց և կամ ուր։ Սաստանեանց ընդ մէջ շըրջա թաքեալք։ Կու թեւք իցեն բարձրապարտաց Կեհայց։ Կայս տալ յերկրէ, յօգում շընչել, կեալ անհայ։ Կէ լընէ ինձ, դարձիւր մընջիկ, լեր հիւր, Բընակ աղէն հատեւ, և կեալ յանդարտ։ Կէ, ընդ լընակ ցածիւր, քաւեալ զայլ ուշիւր։ Օ. Գրաւանդ ընդ հոգ լուծցես լիւրիւր։ Եւ անց յաղին Վաքն անվեհեր ի սըրտէ։

Բան դայս լընեալ, ետ պատասխան և ասէ։ «Օ. Գրաւանդ, Կէ, զի յիմ վերայ խորոխտան, Կորտընդառ շանթես ի սաստ պատուհաս։ Կայետութեան ծննդեւ եմ, յէ. քալ իմա։ Կու շայ որդեւոյք պաշտակ ես չեմ, չեմ ծառայ։ Կը մընջեաւ, Կը փըրփըրտաւ, ցասնուս հիմ։ Օ. Գրաւանդ ընդ սըրտիւ թափես օխորիւմ։ Բաքեւն քեզ, աստ իմ կայան, աստ հանդիստ։ Որ Որորան հեղեղադեք կայ ի նիստ։ Ոչ դու զանմիտ կոկողեղն ըզնուեման։ Կէ հին ընդդէմ ապրեցեր կալ ի խըմդան։ Տեսնը՝ վաքար տատուածաւաք այն այեր։ Օ. Կարդ ձաքեւր ըզնուրդն արար հիմն ի վեր։ Կու իսկ չեմ, որ դաշտ զամեն, գեղ, քաղաք, իրժից զըմից ետուր մարդոց ի բընակ։ Կալար բընակ զերկրին ըզմեմ Սեւար, Կարեար յանկարձ հարեր զանմեղ լաւորեար։ Կու չեք ընդ իս... մի բան ասեր փըքուեւոյց։

(3) Կու լըն անձանթ յիշտակելու ի գիր Յորոյ լըն։ 1859

զոր այս մեծատիճան դեսպանը ամեն պարտք գայից մէջ բարեհաճեցաւ մատուցանել անոնց՝ սքանչելի անշահասիրութեամբ մը որ իւր տոմէն գործոց յայտարար կնիքն է օ Վարծեմք թէ , իբրեւ լրագրապետ՝ մեր պաշտօնին սահմաններէն դուրս չեւթ չեմք ըլլար՝ յայտնելով յիշեալ ազնուական լորտին , իւր մեկնելուն առթիւր , զմտերիմ քերականագիտութիւնը մեր հայերեսակցաց , հաւաստի ըլլալով թէ այս սորազայիս մէջ անոնց հաւատարիմ թարգմանն եմք , վասն բարերարութեանց զորս ընկալան Նորին Վսեմութենէն և վասն փութոյն , զոր երբեք չպագարեցաւ ՚ի գործ դնելէ ՚ի պաշտպանութիւն անոնց բազմաթիւ և կարեւոր օգտիցը :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ , 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

Մեծին Բրիտանիոյ դեսպան վեսմափալ լորտ
Սթրէթֆորտ առ Ռէտզելֆ, ինչպէս որ ծանու
ցուած էր, անցեալ ամսոյ 30ին թրքստի շողե
նաւով մեկնեցաւ Լոնտոն երթալու քանի մը
ամսուան համար: Նորին Վեսմոնթինը իւր
մեկնելէն յառաջ, օգոստոսիառ կախեր ներկա
յացաւ, որ բազում սիրով և մեծ յարգանք
ընդունելով Մեծին Բրիտանիոյ արժանաւոր ե
րեսփոխանը և իւր մտերիմ բարեկամը, երկար
ժամանակ մարդասիրաբար տեսնուեցաւ և չե
ծածուկ խորհրդակցեցաւ անոր հետ:

()ամանեան կառավարութիւնը հաճեցաւ Նո-
րին Վ. Եսմութեան հրամանացը ներքեւ գնել շա-
գեշարժ ֆաէկաթ մը, որոյէսգի անոյ ընէ իւր
ճանապարհորդութիւնը, բայց յիշեալազնուա-
կան լորտը շնորհակալ ըլլալով Բարձրագոյն
Ղրան այս վեհանձնական քաղաքավարութենէն
չուզէց ընդունիլ անոր այս առաջարկութիւնը

Մայրաքաղաքին Լնդոնի և Յոնֆաթի ընա-
կիւնիւրը յատուկ գրուածով մը իրենց արտին ե-
րախտագէտ տղգացմանըը յայտնեցին Դորինկ՝ սե-
մուծեանը, իւր մեկնելու ժամանակը ըարե-
մաղթելով անոր յաջող ճանապարհորդութի մը:

Լնդզիյ դեսպանատան առաջին խորհրդոյ
քարտուղար միստր Չէրլս Լլիսն գործակատար
(շարժէ տ'աջէր) կարգեցաւ մինչեւ ցվերադարձը
յորա Ռէտզլիքին :

—(Սմանեան կառավարու թիւնը մասնաժողով (քովսիտն) մը հատուտեց որ թուրքաստանի ազգային ներքին պարտուց վիճակը քննելով, անոնց սակաւ առ Եակաւ վճարուելուն վրայջը կարգադրու թիւն մը տրիտի առաջարկէ : Նմանա

Օգտագ յերկրի հրռակ հարցի մինչ ՚ի ծագ։
 Ոչ այսպի միայն նախնոյ շինիս ՚ի սահման
 Լըր նոր արդէն հաստեւ կամիմք գ()Թեանն ։
 Եւ յերկրի որ ծովեղերն յայն կայ կայ ։
 Զորթամ մարդկան երթեալ բնակէ ազգ ՚ի նմա։
 Եպց տեղոյն մէք անուռն դիցուք ՚ի երեզմանն ։
 Լըր անճռնին անկաւ Հրակայն ՚ի կործան ։
 Ես բանք ։ այս դործք մերայն բերին ։ քաջիչ զոր ։
 Ես և աշխարհն ։ ուր նա աճեաց յազգ հրդոր ։
 Կնդ սուսն ձին նա զլըւր տածէր փոքր ածու ։
 Խառնամբոխ մարդկանէն զերծ յանդորոյն ։